

Jaarverslag 2022

Inhoudstafel

Vooraf	3
1. De PEN-flat en de ICORN-werking	5
2. PEN-Auteurs	8
3. Free the Word!	11
4. PEN in de gevangenis	12
5. Dag van de Persvrijheid	12
6. Focus op Belarus en Rusland	13
7. Focus op journalisten en academici	14
8. Stadsdichterschap	15
9. Communicatie: zichtbaarheid van de PEN-boodschap	15
10. Het Writers in Prison Committee (WiPC)	17
11. Internationale samenwerking en congressen	18
13. Een team dat zich laat omringen	20

Vooraf

Het jaar 2022 heeft nog maar eens aangetoond dat het vrije woord zowel in de wijde wereld als dicht bij huis onder druk staat. De grootschalige Russische inval in Oekraïne plaatste niet enkel het gegeven 'oorlog' weer centraal in Europa, maar toonde ook aan hoe fundamenteel een vrije pers en een vrij publiek debat zijn voor wat er zich in de hoofden en harten van mensen afspeelt. Die vrijheid van denken en spreken is tenietgedaan in Rusland en in alle landen waar de Russische invloed zich uitstrekt. Een land dat op het geopolitieke toneel al te vaak over het hoofd wordt gezien in dit verband, is Belarus. Loekasjenko hield de afgelopen jaren het land in een nog verstikkendere wurggreep. PEN Vlaanderen heeft zich het voorbije jaar dan ook extra ingespannen om gevangen en gevluchte schrijvers uit Belarus te helpen en om de publieke bewustwording van de deplorabele toestand in Belarus te vergroten.

De verhalen van onze Belarussische PEN-flatgasten Ihar Babkov en Maryna Kazlouskaya maken duidelijk dat we de jonge generatie (de strijd in Belarus is in vele opzichten ook een generationele strijd) binnen Belarus niet in de steek mogen laten en dat we de aandacht moeten blijven vestigen op hun lot.

PEN Vlaanderen heeft het voorbije jaar ook sterk ingezet op een verhoogde aanwezigheid in de publieke ruimte: met opiniestukken van onze bestuursleden, door het activeren van onze sociale mediakanalen en met nieuwe initiatieven zoals PEN Loopt: schrijvers en lezers lopen samen de 10 Miles van Antwerpen.

2022 was ook een feestjaar voor PEN Vlaanderen. We hebben twintig kaarsen op de taart van onze PEN-flat mogen uitblazen. Het vervult het bestuur met grote trots dat we al twintig jaar lang een veilige haven kunnen bieden aan schrijvers op de vlucht. Ook dit jaar hebben we kunnen zien dat zo'n verblijf in onze flat voor de gevluchte schrijvers vaak een levensveranderende én levensreddende ervaring is.

We zijn Literatuur Vlaanderen dankbaar voor de blijvende en hernieuwde steun. Dat zet ons ertoe aan om de weg van de professionalisering die we zijn ingeslagen verder te bewandelen en om in Vlaanderen de schrijversstem van de vrije meningsuiting nog luider en duidelijker te laten horen.

Alicja Gescinska, voorzitter PEN Vlaanderen

1. De PEN-Flat en de ICORN-werking

In 2022 ontvingen we in de PEN-flat schrijvers uit het ICORN-netwerk die al een visum hebben voor een Europees land. Het gaat om schrijvers die met hulp van ICORN (International Cities of Refuge Network, dat schrijvers, journalisten en kunstenaars bijstaat) in een gastland verblijven en daar een tweejarig ondersteuningsprogramma kregen. Veel van deze schrijvers hebben na die twee jaar nog nood aan ondersteuning. In onze flat krijgen ze de ruimte en de tijd om aan een literair project te werken.

Daarnaast ontvingen we ook schrijvers die ons werden voorgedragen door PEN Belarus. Tijdens het PEN-congres legden we contact met deze PEN-afdeling, die momenteel in ballingschap opereert uit Warschau. We onderhouden sindsdien nauwe contacten. Zij stelden ons de vraag of we tijdelijk schrijvers die bedreigd en geïsoleerd worden door het regime in Belarus onderdak konden bieden.

Mehdi Mousavi (ICORN)

Van november 2021 tot januari 2022 verbleef schrijver en dichter Mehdi Mousavi in de PEN-flat. Hij is een van de grondleggers van Postmodern Ghazal, een radicale literaire stroming die de traditionele Iraanse stijlform Ghazal combineert met hedendaagse sociale thema's. Tussen 1999 en 2013 publiceerde hij meer dan tien poëziebundels bij uitgeverijen in Iran en daarbuiten. Voor diverse bundels en gedichten kreeg Mousavi een publicatieverbod van de Iraanse overheid. Mehdi publiceerde ondergronds enkele werken die 'fluisterend' op straat verkocht werden.

In 2013 werd Mousavi opgepakt en opgesloten. In oktober 2015 werd hij veroordeeld tot 9 jaar celstraf en 99 zweepslagen. Hij werd beschuldigd van heiligschennis en het verspreiden van propaganda tegen de staat. In 2016 kon hij Iran ontvluchten. Hij leeft nu in ballingschap in Lillehammer.

Enkele gedichten van Mousavi verschenen in 2022 in *Poëziekrant* en *Deus ex Machina*. In 2023 verschijnen gedichten van zijn hand in *DW B*. beide publicaties kwamen tot stand door bemiddeling van PEN Vlaanderen.

<https://penvlaanderen.be/ballingschap-went-nooit/>

Wagner Schwartz (ICORN)

Van maart tot juli 2022 verbleef Wagner Schwartz in de PEN-flat. Al zijn hele artistieke carrière pendelt choreograaf, performer en schrijver Wagner Schwartz (°1972) tussen Brazilië en Europa. Zijn thuisbasis bleef São Paulo, tot hij in 2017 in een mediastorm terecht kwam. Door bezoekers gefilmde fragmenten van een performance ontketenden een zodanige controverse dat de kunstenaar uit veiligheidsoverweging besloot naar Parijs te verhuizen.

Wagner werkte in de PEN-flat aan zijn nieuwe boek op basis van zijn ervaringen met de censuur waarmee hij te maken kreeg. Op 22 juni organiseerden we een druk bijgewoonde literaire avond met hem in de kelder van boekhandel De Groene Waterman. Alicja Gescinska interviewde Wagner en we toonden in première fragmenten uit een documentaire over censuur in Brazilië. PEN-lid Peter Theunynck las een fragment voor uit het boek waaraan Wagner schreef tijdens zijn verblijf in de flat.

<https://penvlaanderen.be/ik-ben-het-zo-moe-om-politiek-kunstenaar-te-zijn/>

Ola Husamou (ICORN)

Voor de periode augustus-oktober 2022 werd een residentie voorbereid voor Ola Husamou, een Syrische schrijfster, theaterregisseuse en dichteres. Husamou is ex-ICORN-resident. Kort voor haar residentie zou aanvatten kreeg Husamou een contract aangeboden bij een theatergezelschap in Stockholm, een kans die ze niet kon laten schieten. Jammer genoeg betekent dit we haar verblijf bij ons moesten annuleren. De schrijfster heeft ondertussen een verblijfsvergunning voor Zweden, haar nieuwe thuisland.

Ihar Babkov (PEN Belarus)

Van oktober tot november verbleef de Belarussische dichter Ihar Babkov in onze flat. Ihar Babkov mag dan een grote naam zijn in de Belarussische letteren, buiten de grenzen van zijn vaderland is zijn naam niet zo bekend. De voorbije jaren publiceerde Babkov drie dichtbundels, drie romans, verschillende essayistische boeken en nog steeds zet hij zijn academisch werk voort aan een academie in Minsk. Aan de universiteit in Minsk werd hij ontslagen toen de repressiemachine van Loekasjenko in 2020 een versnelling hoger begon te

schakelen. Op dit moment staat Babkov bovenaan de repressielijst. Hij kan elk moment opgepakt en gearresteerd worden.

<https://penvlaanderen.be/wit-russische-dichter-en-filosoof-ihar-babkov-is-nieuwe-pen-flatgast/>

Noufel Bouzeboudja (ICORN)

In november en december zou Noufel Bouzeboudja in onze flat verblijven. Noufel Bouzeboudja is een Amazigh-schrijver, performer en journalist uit Algerije. Hij is leraar Engels geweest en regisseur van verschillende Shakespeare-producties. Hij is ex-ICORN resident in Frankrijk.

Bouzeboudja raakte vlak voor zijn vertrek naar Antwerpen betrokken in een ernstig verkeersongeval en moest zijn verblijf bij ons annuleren omwille van een ziekenhuisopname. We plannen om hem opnieuw uit te nodigen in 2023, wanneer hij hersteld is.

Maryna Kazlouskaya (PEN Belarus)

Van december 2022 tot januari 2023 verbleef Maryna Kazlouskaya in de PEN-flat, samen met haar partner Antonina. Kazlouskaya is literair vertaalster en gaf in Belarus les op een middelbare school. In november werd ze opgepakt door de KGB en hardhandig ondervraagd. Kazlouskaya wordt gevisieerd vanwege haar liefde voor het Belarussisch. Ze werd vrijgelaten na de ondervraging, maar wist dat haar een gevangenisstraf boven het hoofd hing. Omdat ze afhankelijk is van medicatie en haar gezondheid niet op het spel wilde zetten, vluchtte ze samen met haar partner. Met de steun van PEN Belarus konden ze in Polen terecht. Vandaar uit reisden ze door naar België.

Kazlouskaya was bij aankomst erg onder de indruk van de gebeurtenissen de weken voordien. Ze vond in de veilige omgeving van de flat rust om te schrijven en te vertalen. Een terugkeer naar Belarus is niet mogelijk voor haar en haar partner. PEN Belarus ondersteunt hen bij de zoektocht naar onderdak in Polen.

<https://penvlaanderen.be/maryna-kazlouskaya-mijn-oude-leven-werd-in-een-uur-vernietigd/>

20 jaar flat

In november 2022 bestond de PEN-flat twintig jaar. ‘Een huis is een open boek. Laten we van dit boek een huis van gastvrijheid en vrijheid maken,’ schreef Tahar Ben Jelloun toen op pagina één van het gastenboek. Sindsdien heeft onze schrijversflat 139 auteurs uit 47 landen verwelkomd.

<https://penvlaanderen.be/bij-ons-kunnen-vluchtelingen-weer-schrijver-zijn-20-jaar-pen-flat/>

ICORN

In maart 2023 vindt (intussen: vond) het ICORN-congres plaats in Brussel, aansluitend op het Passa Porta Festival. In november 2022 was een delegatie van ICORN op bezoek in Brussel, ter voorbereiding van het congres. Er vond een meeting plaats met de huidige Belgische ICORN-steden, waaraan ook Belgische kandidaat-steden deelnamen die willen aansluiten bij ICORN. Er was veel belangstelling van enkele Waalse steden en verder waren er afgevaardigden van de Vlaamse steden Oostende, de stad Leuven, Gent en Mechelen.

ICORN benadrukte tijdens de meeting dat de opvang van ex-ICORN-residenten (dat zijn schrijvers die al een Europees visum hebben) door PEN Vlaanderen zeer gewaardeerd wordt, zowel door de schrijvers zelf als door de organisatie. Er vonden intussen ook enkele meetings plaats met lobbyisten om te ijveren voor een speciaal visum-statuuut voor ICORN-gasten. Uit verkennende gesprekken is naar voren gekomen dat voor de Belgische regering een artiestenvisum een brug te ver is. Een specifieke regeling enkel voor ICORN zou wel nog tot de mogelijkheden behoren.

2. PEN-Auteurs

PEN-auteurs zijn auteurs van buitenlandse origine die – op grond van vervolging of van de onmogelijkheid om te publiceren in hun thuisland – in België een bestaan opbouwen. Bedoeling is hen te introduceren in de Vlaamse literaire wereld. Op die manier maakt PEN Vlaanderen deel uit van de ‘Make Space’-campagne van PEN International. Deze meerjarige campagne heeft als doel *displaced writers* actief te laten participeren in de nieuwe literaire omgeving waarin ze terechtkomen.

In 2019 kozen we ervoor de PEN-auteurs zoveel mogelijk te integreren in bestaande literaire programma's en niet langer eigen programma's uit te werken: omdat dit de PEN-auteurs dichter bij de literaire wereld brengt, omdat ze via die podia een ruimer publiek ontmoeten, maar bovenal omdat PEN-auteurs in de eerste plaats auteurs zijn, met een literaire staat van dienst, voor wie het label 'vervolgd' een weinig relevante reductie is. Literair delen ze mogelijk meer met Vlaamse collega's dan met elkaar.

De omschrijving hierboven van wat een 'PEN-auteur' is volstaat niet langer. Door de veranderende wereld is het onvermijdelijk dat het PEN-auteurschap wordt verbreed: niet elke auteur heeft de kans om op (Vlaamse of andere) podia te staan, en voor een aanzienlijk deel van hen speelt het leven zich tussen vier celmuren af. Voor hen is zelfs de toegang tot pen en papier, of nog maar tot een boek, een ongeziene luxe. Zij zijn daardoor niet minder auteur – maar juist des te meer PEN-auteur. Voor hen zetten we briefschrijfacties op in het kader van WIPC (Writers in Prison Committee). We geven hen ook het woord op onze literaire podia, en wel via onze 'Lege Stoel' als krachtig symbool voor de auteur die niet aanwezig kan zijn wegens gevangenschap.

Er is meer. Ook nieuwkomers die zich aan het schrijven willen zetten, willen we de kans geven om hun verhaal te doen – het zijn stemmen die gehoord moeten worden. Als zij daartoe besluiten wil PEN al het mogelijke doen om hen met begeleiding alle kansen te bieden. Individueel mentorschap komt dan in beeld. Helaas is dat voorlopig niet haalbaar voor PEN Vlaanderen.

PEN op podia

Na twee magere (corona)jaren is de podiumwerking in 2022 weer op gang gekomen, met eigen PEN-podia, maar ook door deel te nemen aan evenementen van partners. We zetten PEN-auteurs op het programma of wijden een Lege Stoel aan hen – in die gevallen waar de auteur er wegens gevangenschap niet bij kan zijn.

In het voorjaar was er Memento in Kortrijk, het Stefan Zweig Symposium in Gent, Difference Day in Brussel en Antwerpen (i.s.m. de VUB), de voorstelling van *Al mijn vaders* van Mira Feticu in theater PEG en het Asmara-Addisfestival in Brussel, dat werd georganiseerd door Sulaiman Addonia. Onze PEN-flatgast Wagner Schwartz liet de kelder van De Groene Waterman vollopen. Ook tijdens de zomermaanden kon je niet ontsnappen aan PEN, bij

manier van spreken: we waren te gast op de Babelbühne, organiseerden zeven lege stoelen op Zomerlief tijdens de Gentse feesten, mochten driemaal aantreden op Aperó Poëzie tijdens TAZ en zorgden voor een tweede podium voor Mira Feticu in het Leeshuus in Oostende. Het goedgevulde najaar startte met het MoMeNt in Tongeren en er was onze vaste afspraak met het publiek van Tussen de Letters van boekhandel Het Voorwoord in Heist-op-den-Berg, waar we in de wintermaanden vijfmaal een PEN-auteur voorstelden.

Het orgelpunt van ons literair programma is het jaarlijkse Free the Word!, waarmee we ons inschrijven in de traditie van PEN International om op de Dag van de Gevangen Schrijver (rond 15 november) een avond te organiseren. Dat gebeurt volgens het internationale format dat wereldwijd het woord geeft aan stemmen die door hun overheden gesmoord worden. Meer hierover verder in het verslag.

PEN-auteurs in scholen

In het voorjaar van 2022 werden nog enkele schoollezingen georganiseerd volgens ons systeem van duo-lezingen: een Vlaamse auteur staat samen met een PEN-auteur voor de klas. Nadien hebben we het programma on hold gezet, om drie redenen. Ten eerste zijn er de naweeën van corona, waardoor scholen minder vaak gasten van buiten de school inviteerden. Ten tweede kampen we met een gebrek aan PEN-auteurs die voldoende Nederlands kennen en over de nodige vaardigheden beschikken om voor een klas te staan. Er is nog een derde, jammerlijke reden: diverse malen werden onze auteurs die het in een Lege Stoel-presentatie over Ahmet Altan hadden, geconfronteerd met vijandig gedrag van leerlingen met een Turkse achtergrond. In een lezing van vijftig minuten valt dat niet te ontzenuwen.

We werken aan een ander lezingenbeleid met zowel lezingen voor andere doelgroepen als schoollezingen.

PEN-auteurs op papier

Enkele gedichten van Mousavi verschenen in 2022 in *Poëziekrant* en *Deus ex Machina*; beide publicaties kwamen tot stand door bemiddeling van PEN Vlaanderen.

PEN-auteurs op een Lege Stoel

De Lege Stoel is een concept van PEN International. Het staat symbool voor auteurs die niet aanwezig kunnen zijn wegens gevangenschap maar van wie we toch de stem willen laten horen.

In 2021 nam PEN Vlaanderen het besluit om op zoveel mogelijk literaire podia te beginnen met een Lege Stoelmoment. We vragen vijf minuten aandacht voor een auteur die ergens ter wereld – in het beste geval – een gevangenisstraf uitzit wegens het hebben van een eigen mening. In een aantal andere gevallen is de auteur vermoord of verdwenen. Tijdens een Lege Stoel-moment krijgt het publiek kort inzage in zijn zaak en brengen we een fragment uit zijn werk – begeleid door zijn foto.

(Opmerking: zelden gaat het in zo'n Lege Stoel over vrouwen. Dat is voor PEN Vlaanderen een aandachtspunt. In veel delen van de wereld komen vrouwen niet aan schrijven toe: omdat ze geen scholing genoten, omdat ze de zorg over een gezin hebben of ook omdat de stem van een vrouw onvoldoende weegt om potentieel staatsgevaarlijk te zijn.)

3. Free the Word!

Wereldwijd organiseren PEN-centra rond 15 november (Dag van de Gevangen Schrijver) een Free the Word!-activiteit, een feestelijke viering van het vrije woord én een strijdvaardige aanklacht tegen onderdrukking en censuur. Tijdens Free the Word! laat PEN Vlaanderen telkens een aantal schrijvers aan het woord wier vrijheid of veiligheid bedreigd werd/is op grond van hun teksten.

Na een onderbreking door het eerste coronajaar hebben we de draad in 2021 weer opgepikt, in een nieuwe samenwerking met Behoud de Begeerte. Dit partnerschap werd intussen vastgelegd voor de Free The Word!-events de volgende jaren. We koppelen hierdoor de expertise van een literaire organisatie met een jarenlange staat van dienst aan een heel nieuwe programmatie, die met de expertise van PEN nauwkeurig wordt samengesteld. Dankzij deze bundeling van krachten en expertise kan PEN Vlaanderen focussen op de eigen corebusiness – en niet langer nodeloos veel tijd te steken in de praktische organisatie.

In 2022 vond Free The Word! plaats op 17 november in de Permeke Bibliotheek. De focus lag op de lamentabele toestand van het vrije woord in Rusland. Centrale gast was de gevluchte Russische schrijver Maxim Osipov, die in gesprek ging met Peter Vermeersch. Er werden stukken uit zijn kortverhalenbundel *De wereld is niet stuk te krijgen* voorgelezen. Daarnaast las schrijfster Carmien Michels poëzie voor van de Russische dichteres Anna Achmatova (1889-1966), die – ten tijde van de stalinistische terreur – aan den lijve ondervond wat repressie van het vrije woord met een mens doet.

Voor deze editie kon Behoud de Begeerte bij de stad een bijkomende subsidie regelen, waardoor de kosten voor PEN tot een minimum werden beperkt.

4. PEN in de gevangenis

Samen met De Rode Antraciet organiseert PEN Vlaanderen in gevangenis in Vlaanderen en Brussel lezingen over vrije meningsuiting. In 2022 gingen we met Sven Cooremans en Amina Belorf naar de gevangenis van Hasselt en Hoogstraten. De lezingen leidden steevast tot rijke en boeiende gesprekken, tot tevredenheid van alle partijen. De samenwerking wordt verdiept in 2023, met een ruimer aanbod aan duo's.

5. Dag van de Persvrijheid

Op 3 mei wordt internationaal de Dag van de Persvrijheid gevierd. Centraal staan dan de fundamentele principes van persvrijheid. Jennifer Clement, gewezen voorzitter van PEN International, duidt het belang van zo'n dag als volgt: 'We leven in een tijd waarin de bedreigingen tegen de pers over de hele wereld ongekend hoog zijn. Daarom blijft de PEN-gemeenschap de rol van een onafhankelijke en vrije pers verdedigen en beschermen bij het achterhalen van de waarheid en het in stand houden van de democratie.' Covid-19 heeft de vele crisissen die de persvrijheid in gevaar hebben gebracht nog verergerd. Daarom is het nu belangrijker dan ooit om aanvallen op persvrijheid te blijven bekritisieren en onze solidariteit te tonen met journalisten die het zwijgen wordt opgelegd.

Waar persvrijheid wordt geïntimideerd, komt ook de democratie onder druk te staan. Daarom richtte PEN Vlaanderen op Difference Day 2022 (2 mei) de aandacht op de toename van radicale standpunten en haatspraak op sociale media. Alicja Gescinska ging in gesprek met Hind Fraihi, die zich in haar boek *Antipode* buigt over radicale standpunten die kunnen doorschieten naar extremisme. Ook het 'evenwichtige midden' valt er steeds vaker aan ten prooi, gevoed door de brandversnellers van de sociale media. Radicalisering werkt tegenradicalisering in de hand en ondermijnt zo steeds meer onze democratie.

PEN Vlaanderen bracht op Difference Day *Antipode* onder de aandacht en vervulde daarmee een maatschappelijk signaalfunctie: het aankaarten van de broosheid en weerbaarheid van onze democratie.

6. Focus op Belarus en Rusland

Sinds de betogingen van 2020 zijn de duimschroeven van de censuur en verdrukking in Belarus sterk aangedraaid. Het land telt ongeveer 1500 politieke gevangenen, onder wie veel schrijvers, kunstenaars en jongeren die zich inzetten voor een vrijer land. Daarnaast zijn talloze dissidenten moeten vluchten, onder wie Nobelprijswinnaar Svetlana Aleksijevitsj.

PEN Belarus kan niet langer in Belarus zelf werken (op 9 augustus 2021 werd PEN Belarus verboden door het hooggerechtshof) en moest uitwijken naar Warschau. Met PEN Vlaanderen hebben we goede contacten met PEN Belarus. Dat leidde tot de vraag hoe we hulp kunnen bieden aan dissidenten uit Belarus. In onze PEN-flat hebben we tijdelijk onderdak kunnen bieden aan dichter en filosoof Ihar Babkov en aan vertaalster Maryna Kazlouskaya, die het land halsoverkop moest vluchten omdat de KGB op het punt stond haar te arresteren. Het onderdak dat zij bij ons krijgen is voor hen echt een levensveranderende ervaring. Met opiniestukken in de media (onder andere van huidig PEN-voorzitter Alicja Gescinska in *De Morgen*) en berichten op onze website proberen we ook bij ons de toestand in Belarus onder de aandacht te brengen. Dat was onder andere zo toen de Nobelprijs voor de Vrede werd toegekend aan schrijver en politiek gevangene Ales Bialiatski.

7. Focus op journalisten en academici

Journalisten wereldwijd worden sinds jaren geïsoleerd door regimes die niet gediend zijn met het vrije woord. Redacties worden bedreigd, nieuwsmedia wordt het zwijgen opgelegd, journalisten worden vermoord. Ook Europese landen moeten nauwgezet waken over het vrije woord, de basis van elke democratie: ook hier zijn er sinds enige tijd dynamieken merkbaar die op termijn een belangrijke bedreiging voor dat vrije woord kunnen betekenen. Denk aan de 'echokamers' die de algoritmes van social media creëren, maar ook aan meer intentionele vormen van de inperking van het vrije woord, zoals de recente tendens om boodschappen te cancelen. Dit alles leidt ertoe dat erin de media een beperktere (visie op de) werkelijkheid aandacht krijgt. Journalisten die uit dit keurslijf willen breken, worden online geïntimideerd en bedreigd.

Dispuut

PEN Vlaanderen ziet het als haar opdracht om deze problematiek te behartigen en het publiek bewust te maken van deze nefaste maatschappelijke tendens. Dit kan niet zonder de journalisten zelf bij acties te betrekken. Zo organiseerde PEN Vlaanderen een PEN-dispuut over de fysieke en onlineveiligheid van journalisten. Doel van onze disputen is dat er over prangende thema's een open gesprek wordt gevoerd in de veiligheid van een gesloten kring. Hiervoor worden betrokkenen persoonlijk uitgenodigd. Op 11 oktober 2022 was onder meer Pol Deltour, voorzitter van de Vlaamse Vereniging voor Journalisten (VVJ), aanwezig op het PEN-dispuut.

PEN tegen SLAPP

Journalisten worden daarnaast – ook bij ons – geconfronteerd met SLAPP: Strategic Lawsuit Against Public Participation. Dit is een praktijk waardoor journalisten via juridische procedures met buitensporige schadeclaims worden bedreigd.

In Vlaanderen kreeg bijvoorbeeld de nieuwssite Apache al herhaaldelijk met deze praktijk te maken. De recent opgerichte Coalition Against SLAPPs in Europe (CASE), een coalitie van ngo's, inventariseert intimiderende rechtszaken tegen journalisten. CASE was een van de drijvende krachten achter de anti-SLAPP-conferentie in Straatsburg. Bestuurslid en journaliste Hind

Fraihhi was er aanwezig namens PEN-Vlaanderen. In de week van 20 oktober 2022 stond het misbruik van rechtsprocedures tegen journalisten in de schijnwerpers tijdens een conferentie van de Europese Raad in Straatsburg. Met haar participatie aan dit congres breekt PEN Vlaanderen een lans voor de strijd tegen SLAPP.

Academische vrijheid en PEN

De voorbije jaren kwamen het vrije woord en het vrije onderzoek niet enkel bij schrijvers, journalisten en bloggers in het gedrang. Dagelijks ondervinden ook academici in hun vakgebied wereldwijd druk van buitenaf. Ook over de academische vrijheid van schrijven en spreken moet constant gewaakt worden. We moeten oog hebben voor de subtiele vormen van vrijheidsbeperking op universiteiten in binnen- en buitenland.

In 2021 werden de vijf rectoren uit Vlaanderen en Brussel lid van onze organisatie en ook in 2022 spanden we ons in voor de toetreding van meer academici tot PEN Vlaanderen. Dat beleid wordt voortgezet.

8. Stadsdichterschap

Met PEN Vlaanderen probeerden we te bemiddelen tijdens het conflict inzake het Antwerpse stadsdichterschap. Voorzitter Erik Vlaminck is samen met toenmalig vicevoorzitter Alicja Gescinska en bestuurslid Anneleen Van Offel in gesprek gegaan met de Antwerpse schepen van Cultuur en ook met alle stadsdichters werd uitvoerig gesproken. Helaas niet met het verhoopte resultaat.

9. Communicatie: zichtbaarheid van de PEN-boodschap

Een belangrijk aspect van de werking van PEN Vlaanderen is dat de PEN-leden op de hoogte worden gehouden van wat PEN Vlaanderen doet en organiseert en dat ook het grote publiek zo veel mogelijk wordt uitgenodigd om berichten van PEN Vlaanderen te lezen en te delen, en naar de activiteiten te komen. De belangrijkste communicatietools waarmee we de PEN-

boodschap zichtbaar maken zijn de nieuwsbrieven, website en sociale media. In het geval van een samenwerking zorgen de partners mee voor extra zichtbaarheid van PEN Vlaanderen via hun kanalen.

De context

2022 was een turbulent jaar voor het communicatieteam. De vrijwilligster was een halfjaar op zwangerschapsrust en de nieuw aangeworven medewerkster vond moeilijk haar weg in haar opdracht. Ondanks drie bijsturende gesprekken besloot ze eind 2022 de opdracht terug te geven. Dit vormde de aanleiding om in het najaar van 2022 de betaalde omkadering van onze werking grondig te herbekijken. We concludeerden dat een opdracht van zes uur per week naast een coördinerende kracht te vaag is en dat er binnen die opdracht te weinig mogelijk is voor wat PEN Vlaanderen nodig heeft. Daarop werd besloten om een zakelijk leider aan te stellen (Filip Reyniers, die uit het bestuur stapte) en een vacature op te stellen voor een deeltijdse algemeen coördinator die ook taken uit het communicatiepakket voor zich zal nemen. Die opdracht gaat van start in april 2023. Intussen draait ook het vrijwilligersteam weer, met twee vrijwilligers die zich binnen PEN alleen met communicatie bezighouden.

De feiten

- Het hart van onze communicatie is de website www.penvlaanderen.be. In 2022 werden er 23 nieuwsberichten op de website gezet. De website kreeg in 2022 ongeveer 19.000 bezoekers en 63.900 bezoeken. Op de website plaatsen we zowel longreads (interviews met onze flatgasten, interviews met auteurs in ballingschap of auteurs die bedreigd worden) als korte berichten over onze evenementen.
- Op onze Facebookpagina kan iedereen het laatste nieuws volgen over auteurs, optredens en andere activiteiten. Berichten op de website of events met PEN-auteurs worden steevast gedeeld op de Facebookpagina.
- Op Twitter hebben we momenteel 200 volgers. We gebruiken dit als aankondigingsplatform waarop we updates delen van de website, de nieuwsbrief

verspreiden, PEN International retweeten, onze flatgasten retweeten en PEN-gerelateerde content van onze leden.

- Eind 2022 werd ook een Instagrampagina aangemaakt, die vanaf 2023 een eigen communicatielijns zal worden met zowel gedeelde content van onze andere kanalen als content op maat van het medium.
- In 2022 werd een maandelijkse nieuwsbrief opgestart waarin de inhoudelijke artikels van de website gedeeld worden, extra aandacht wordt gevestigd op belangrijke evenementen en de voorzitter in een editoriaal een update geeft van de PEN-werking. De nieuwsbrief is een groot succes: we hebben momenteel 844 lezers en een openingsrate van 45%. Ook bij belangrijke berichten of evenementen sturen we een nieuwsbrief rond en in vele gevallen ook een persbericht.
- De PEN-flatgast wordt geïnterviewd en aan het brede publiek voorgesteld op de website en via sociale media.

De Lege Stoelen blijven een succes: op een toenemend aantal podia werd er voorafgaand aan het evenement een tekst voorgelezen van een auteur in gevangenschap of ballingschap. In de zomer hadden we elke dag een Lege Stoel op TAZ en ook tien dagen lang tijdens de Gentse Feesten, voorafgaand aan Literair Zomerlief. Tijdens de Nacht van de Canon in KANTL (30 september) hielden PEN-leden een voorleesmarathon van *De Amerikaan van Karadj* van Keyvan Shahbazi; de auteur was daar zelf bij aanwezig en nam het eerste deel van het boek voor zijn rekening na een interview door VRT-journalist Kristien Bonneure. De actie kreeg aandacht in de pers: <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/10/01/iraanse-schrijver-keyvan-shahbazi-over-straatprotest-deze-vrouw/>.

10. Het Writers in Prison Committee (WiPC)

De acties van het WiPC vormen een belangrijk onderdeel van de werking van PEN International. De internationale moederorganisatie spoort auteurs en journalisten op die – al dan niet in afwachting van een proces – vanwege censuur in gevangenschap verblijven en organiseert e-mail- of briefschrijfacties voor hen. Sommige acties zijn er louter op gericht om

de gevangenen collegiaal een hart onder de riem te steken, andere willen beleidsmakers beïnvloeden om een vrijlating te bespoedigen.

In mei organiseerden we opnieuw een briefschrijfactie voor auteur en filosoof Uladzimir Mackievic uit Belarus. Er werden 16 brieven en mails gestuurd naar de algemene aanklager, Andrei Shved, naar de minister van Buitenlandse Zaken van Belarus, Vladimir Makei, en naar de ambassade van Belarus in België.

We organiseerden een eindejaarskaartenactie en verstuurd tien kaartjes en elf mails naar schrijvers in gevangenschap wereldwijd. We kregen een reactie van de broer van een gevangene in Nicaragua en van de broer van een gevangene uit Eritrea.

11. Internationale samenwerking en congressen

PEN-Vlaanderen opereert in een internationaal kader en houdt zich aan de afspraken en werkwijzen die binnen de moederorganisatie PEN International worden gemaakt.

De PEN-centra komen op regelmatige tijdstippen samen – digitaal of fysiek – om overleg te plegen en lijnen uit te zetten. Door deelname aan de PEN-congressen kan de werking van PEN-Vlaanderen worden afgestemd op en ingebed in de globale werking van PEN International. Er worden dan ook vormen van samenwerking rond bepaalde actiepunten besproken met andere PEN-centra.

Na een onderbreking van twee coronajaren, waarin het congres noodgedwongen digitaal plaatsvond, vond het jaarlijkse PEN International Congress in 2022 opnieuw fysiek plaats, ditmaal met Zweden als gastland. We kwamen in september samen in Uppsala. De klemtoon van dit 88ste congres lag onder andere op de manier waarop de verruwing van het publieke debat en de polarisering op sociale media de vrijheid van meningsuiting bedreigen en aanleiding geven tot nieuwe vormen van censuur en zelfcensuur. Ook werd er tijdens het congres gefocust op de toestand van het vrije woord in Belarus en hoe russificatie de Belarussische taal dreigt te verdrukken. Het is onder andere tijdens het Zweedse congres dat

onze contacten met PEN Belarus zijn geconsolideerd en dat we via hen sindsdien rechtstreeks in contact staan met gevangen en gevluchte schrijvers uit dat land.

De aandachtspunten en klemtonen die PEN International aangeeft, blijven we opvolgen. Sinds 2022 voeren we zelf via sociale media mee actie en ondersteunen we de berichtgeving van PEN International. Onder andere na de aanslag op voormalig PEN-voorzitter Salman Rushdie hebben we daarover bericht. Vicevoorzitter Alicja Gescinska werd toen geïnterviewd in De Ochtend op Radio 1 en lichtte daarbij de werking van PEN International en PEN Vlaanderen uitgebreid toe.

12. Een team dat zich laat omringen

De PEN-werking is hoofdzakelijk een vrijwilligerswerking. De intensiteit ervan mag niet worden onderschat: in contact staan met en bijstand verlenen aan mensen die getekend zijn door de trauma's van vervolging, gevangenschap, foltering en vlucht heeft impact op de vrijwilligers van het PEN-team. Daarnaast legt PEN-Vlaanderen de lat hoog voor de activiteiten die het organiseert. Een professioneel niveau is altijd het streefdoel.

Voor de werking en realisatie van haar plannen rekent PEN-Vlaanderen daarom ook op een coördinerende beroepskracht. Dat deze stafmedewerkster, vanwege de beperkte middelen, slechts deeltijds (anderhalve dag per week) voor PEN-Vlaanderen kan werken, beperkt tot nu toe de slagkracht van de organisatie. Dat we desondanks dit goedgevulde en kwalitatief en inhoudelijk hoogstaande werkings- en jaarverslag kunnen voorleggen – al zeggen we het hier zelf – stemt ons trots en mag op het conto van het hele PEN-team worden geschreven.

In 2022 bestond dat uit:

- Natalie Ariën (stafmedewerkster)
- Sigrid Bousset (bestuurder; ad-hocbijstand)
- Patrick De Rynck (bestuurder; ad-hocbijstand, redactiewerk beleidsteksten)
- Alicja Gescinska (bestuurder; vicevoorzitter)
- Hind Fraihi (bestuurder; ad-hocbijstand)
- Rachida Lamrabet (bestuurder; contact ereleden en opvolging Turkije-acties)
- Filip Reyniers (bestuurder; penningmeester)
- Peter Theunynck (bestuurder; WIPC)
- Ine Van Agtmaal (vrijwilliger; PEN-flat en WIPC)
- Lien Van den Bossche (freelance communicatiemedewerker van februari tot oktober)
- Anneleen Van Offel (bestuurder; communicatie)
- Ellen Van Pelt (bestuurder; PEN-flat)
- Uli Vinks (vrijwilliger; schoollezingen, bijstand PEN-auteurs, redactiewerk)
- Erik Vlaminck (bestuurder; voorzitter)

De bestuurders van dit PEN-team vormen de bestuursvergadering van de vereniging. De vrijwilligers maken niet langer deel uit van het bestuur. Zij staan het bestuur bij in de uitvoering van het uitgetekende beleid. PEN Vlaanderen is trots op een bestuur dat in ruime meerderheid uit vrouwen bestaat. Dat drie van de bestuursleden een andere moedertaal dan het Nederlands hebben, is voor PEN Vlaanderen een vanzelfsprekendheid.

PEN-Vlaanderen is geen eiland in het literaire en culturele werkveld. Samenwerking met andere verenigingen en organisaties is noodzakelijk en verhoogt onze slagkracht. We merken ook dat de voorstellen om samen te werken intenser worden, gezien de toestand in veel delen van de wereld. PEN Vlaanderen is trots op het brede scala aan partners met wie we in 2022 mochten samenwerken. We danken uitdrukkelijk: **Antwerpen Boekenstad – Behoud de Begeerte – Boekhandel De Groene Waterman – Boekhandel Het Voorwoord – De Rode Antraciet – Het Huis van Herman Teirlinck – Het Leeshuus - ICORN - Joseph Roth Genootschap – Literatuur Vlaanderen – MO* – Passa Porta - PEN International – Poëziecentrum – Universiteit Antwerpen – Vermeylenfonds – Vlaamse Auteursvereniging – VUB.**